

GENERIEKE DOORSTROOMMODULE MBO-HBO

Een handreiking

INHOUD

INLEIDING	1
1. POSITIONERING VAN DE DOORSTROOMMODULE	2
2. RANDVOORWAARDEN	3
3. LOOPBAANORIËNTATIE EN –BEGELEIDING (LOB)	3
4. ONDERSZOEKSVAARDIGHEDEN	6
5. TAALVAARDIGHEDEN	6
6. VOORBEELD VAN EEN DOORSTROOMMODULE	7
7. BEOORDELING VAN EEN GENERIEKE DOORSTROOMMODULE	8
7.1 EEN UITWERKING VAN DE WERKPROCESSEN IN PRESTATIE-INDICATOREN	8
7.2 DE KEUZE VOOR EEN PASSEND BEOORDELINGSMODEL	11
BEGRIPPENLIJST	13
GERAADPLEEGDE BRONNEN	13
BIJLAGE 1 LEDEN VAN DE PROJECTGROEP	14
BIJLAGE 2 FORMULIER DOORLOPEND LOOPBAANDOSSIER MBO-HBO	15
BIJLAGE 3 BEOORDELINGSASPECTEN VOOR SCHRIJFPRODUCTEN	16

Contactadres: info@leerverder.nl

Van de geslaagden voor een mbo-opleiding niveau 4 begint ongeveer 40% aan een hbo-opleiding. Relatief veel mbo'ers vallen echter om allerlei redenen uit in het eerste jaar van deze opleiding. Twee van de belangrijkste redenen van studie-uitval zijn:

1. een verkeerde studiekeuze
2. het ontbreken van hbo-vaardigheden

Om dit te ondervangen hebben de bestuurders van het **Regionaal netwerk Noord-Holland – Flevoland** in februari 2014 een convenant mbo-hbo getekend. Onderdeel van het convenant is een generieke doorstroommodule mbo-hbo. Daarvoor hebben de bestuurders van het netwerk een projectgroep* opdracht gegeven deze 'Handreiking generieke doorstroommodule mbo-hbo' te ontwikkelen. Die moet ervoor zorgen dat de doorstroommodules in de regio van een zodanige kwaliteit zijn dat de deelnemers in staat worden gesteld een bewuste studiekeuze te maken en zich goed voor te bereiden op de eisen die in het eerste jaar van een hbo-opleiding aan hen worden gesteld.

WAT IS EEN GENERIEKE DOORSTROOMMODULE?

In een generieke doorstroommodule is bijzondere aandacht voor de generieke studievaardigheden en -houding die op het hbo worden verwacht én voor het studiekeuzeproces. Het gaat er met name om dat de mbo'ers:

1. een beargumenteerde keuze maken voor een hbo-opleiding (Associate degree, bachelor);
2. het verschil ondervinden tussen studeren op het mbo en hbo;
3. laten zien dat zij naar een beginniveau hbo toegroeien.

Een generieke doorstroommodule kan sectorspecifiek ingekleurd worden. Dit wordt aan de hand van een voorbeeld geïllustreerd in hoofdstuk 6. Deze handreiking is daarom uitdrukkelijk ook bedoeld voor gebruik bij sectorspecifieke doorstroommodules. Ook in deze modules is aandacht nodig voor een goede studiekeuze en voor de studiehouding en generieke studievaardigheden die op het hbo worden verwacht.

VERSCHILLEN MBO-HBO

Mbo'ers die aan een hbo-opleiding beginnen, krijgen te maken met een aantal zaken die essentieel verschillen van wat zij op het mbo gewend waren. De belangrijkste verschillen staan in tabel 1. Bij de een doorstroommodule is het dus niet voldoende om aandacht te besteden aan het 'wat', maar ook aan het 'hoe'.

*Zie bijlage 1 voor een overzicht van de leden van de projectgroep

Mbo	Hbo
Nadruk op praktijk : hoe pak je iets aan?	Meer theorie , nadruk op 'waarom'
Stuurstof in kleine stukken, veel herhaling	Veel stuurstof in hoger tempo
Korte toetsen, aantonen dat je het weet	Lange toetsen, aantonen dat je het begrijpt
Projecten met nadruk op ' doen '	Complexe projecten met nadruk op ' analyse '
Stages met veel begeleiding	Stages met meer verantwoordelijkheid en zelfstandigheid
Veel begeleiding , hulp bij het plannen van studietaken	Begeleiding, maar eigen initiatief is belangrijk voor studieloopbaan

Tabel 1: verschillen mbo en hbo

VOOR WIE?

De handreiking is bestemd voor betrokkenen bij:

1. nieuwe doorstroommodules
Iedereen die betrokken is bij het ontwikkelen van een (generieke) doorstroommodule, al dan niet met een sectorale invulling. De handreiking dient als raamwerk voor ontwikkelaars.
2. bestaande doorstroommodules
Iedereen die betrokken is bij bestaande doorstroomprogramma's. Deze handreiking dient dan als checklist (komen alle generieke componenten aan de orde, hoe komen de verschillen tussen studeren op mbo en hbo aan bod?) om de doorstroomprogramma's te evalueren en eventueel aan te passen.

FUNCTIE VAN DEZE HANDREIKING

Deze handreiking legt de basis voor herkenbare en kwalitatief goede doorstroommodules in de regio. Het gaat om een handreiking voor een bepaalde methodiek, een gemeenschappelijke taal en eenduidigheid in criteria.

Het aanhaken bij het landelijk ontwikkelde keuzedeel ‘Vorbereiding op het hbo’, draagt bij aan de herkenbaarheid van ontwikkelde en te ontwikkelen doorstroommodules in de regio.

Het format voor het keuzedeel ‘Vorbereiding op het hbo’ bevat de volgende onderdelen/ werkprocessen:

1. Oriënteert zich op hbo-opleidingen –en beroepen.
2. Zoekt, selecteert en analyseert informatie t.b.v. een (studie)opdracht).
3. Werkt samen in projectgroepen.
4. Reflecteert op gedrag en resultaten.

Ieder werkproces uit dit format is in deze handreiking uitgewerkt in prestatie-indicatoren. Deze kunnen vervolgens worden opgenomen in beoordelingsmodellen. In hoofdstuk 6 staat een voorbeeld van een generieke doorstroommodule, waarin deze werkprocessen samenkomen.

De handreiking is sectoronafhankelijk. Het is aan de opleidingen om de inhoud van het project te bepalen en welke vakken en activiteiten eventueel aanvullend aangeboden worden die als essentieel voor een bepaalde opleiding of voor een cluster van opleidingen worden beschouwd (bijv. Engels of wiskunde).

LEESWIJZER

Hoofdstuk 1 gaat in op de relatie tussen de doorstroommodule en het keuzedeel en op de plaats van de module in het curriculum. In hoofdstuk 2 staan de belangrijkste randvoorwaarden die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling en de implementatie van de module. Een belangrijk onderdeel van de handreiking is de loopbaanoriëntatie en -begeleiding en de rolverdeling daarin tussen mbo en hbo. Daaraan is hoofdstuk 3 gewijd. Hoofdstuk 4 gaat over onderzoeksvaardigheden en hoofdstuk 5 over taalvaardigheid. Onderzoeksvaardigheden spelen een steeds grotere rol in het hoger beroepsonderwijs, daar kan in een doorstroommodule mbo-hbo al op worden ingespeeld. Het belang van taalvaardigheid is evident. Maar waar hebben we het dan precies over? In bijlage 3 staat een beoordelingsformulier met de aspecten waarop in het hbo schriftelijke producten worden beoordeeld.

In hoofdstuk 6 is een voorbeeld van een doorstroommodule uitgewerkt. Hoofdstuk 7 tot slot gaat over beoordelen. De werkprocessen uit het format keuzedeel ‘Vorbereiding op het hbo’ zijn uitgewerkt in prestatie-indicatoren en er worden handvatten gegeven hoe je met elkaar tot de keuze van een passend beoordelingsmodel kunt komen.

1. POSITIONERING VAN DE DOORSTROOMMODULE

VOORLOPER KEUZEDEEL

Het is belangrijk dat de doorstroommodule als een herkenbare eenheid wordt aangeboden in het voorlaatste en/of laatste jaar van de mbo-opleiding, aan studenten die de principekeuze voor doorstuderen in het hbo hebben gemaakt. De doorstroommodules mbo-hbo die op basis van deze handreiking worden ontwikkeld, kunnen gezien worden als voorloper op de keuzedelen die met ingang van studiejaar 2016-2017 in het curriculum van de mbo-opleidingen niveau 4 kunnen worden opgenomen.

PLAATS IN HET CURRICULUM

Totdat de keuzedelen zijn ingevoerd, kan de doorstroommodule op verschillende manieren in het curriculum gepositioneerd worden. Hieronder zijn enkele opties geschetst.

1. **De doorstroommodule wordt in de vrije ruimte aangeboden:** Mbo’ers die willen doorstromen naar een hbo-opleiding volgen een extra programma. Dit kan gedeeltelijk op het hbo plaatsvinden.
2. **De doorstroommodule is geïntegreerd in het (voor)laatste jaar van de mbo-opleiding:** Een groep geselecteerde studenten werkt aan een project waarbij alle gewenste kennis en vaardigheden aan bod komen. Het aanbod versterkt bovendien de vakken waar deze mbo’ers examen in moeten doen, zoals Nederlands en rekenen. Mogelijk kan de presentatie van het project van het doorstroomprogramma onderdeel worden van het examen Nederlands (spreken). De studenten krijgen een dubbele beoordeling: op mbo-niveau en op hbo-niveau.

ERKENNING

Een doorstroommodule is geen formele instroomeis voor het hbo, maar is bedoeld om mbo-deelnemers beter voor te bereiden op hun mogelijke overgang naar het hbo en hen daar succesvol te laten zijn.

Er kan op verschillende manieren erkenning gegeven worden aan het succesvol hebben doorlopen van een doorstroommodule. Het is aan de betrokken partijen om hier invulling aan te geven. Mogelijkheden zijn:

- het uitreiken van een certificaat
- het verlenen van vrijstelling van de studiekeuzecheck van de gekozen hbo-opleiding
- het garanderen van een plaats voor studenten in het geval het een hbo-opleiding met decentrale selectie betreft

Voor een succesvolle ontwikkeling en implementatie van doorstroommodules is het noodzakelijk dat is voldaan aan de volgende randvoorwaarden.

RANDVOORWAARDEN VOOR DEELNAME

1. Voorafgaand aan de start van de doorstroommodule mbo-hbo is de deelnemer op het mbo begeleid bij de keuze doorstuderen of werken.
2. De deelnemers aan de doorstroommodule hebben de keuze gemaakt om een hbo-opleiding te volgen na het behalen van hun mbo-diploma. Mbo'ers die nog twijfelen tussen doorstuderen of werken kunnen ook meedoen aan een doorstroommodule.

ORGANISATORISCHE RANDVOORWAARDEN

1. Mbo- en hbo-docenten worden gefaciliteerd voor de ontwikkeling van de doorstroommodule.
2. Er zijn afspraken gemaakt over de organisatorische inbedding, uitvoeringslocatie en de inzet van mbo- en hbo-docenten.
3. Om de doorstroommodule te kunnen evalueren, zijn er afspraken gemaakt om studenten die een doorstroommodule hebben gevolgd te monitoren op het hbo, bijvoorbeeld door hen administratief te 'labelen'.

Het eerste werkproces in het format voor het Keuzedeel voorbereiding hbo is: 'Oriënteert zich op hbo-opleidingen en -beroepen'. Deze oriëntatie vindt uiteraard niet alleen in de doorstroommodule plaats. Om de oriëntatie succesvol te laten verlopen zijn twee aspecten van doorslaggevend belang:

1. **De kiezer heeft een beeld van zichzelf en vult dit aan op basis van ondernomen activiteiten.**

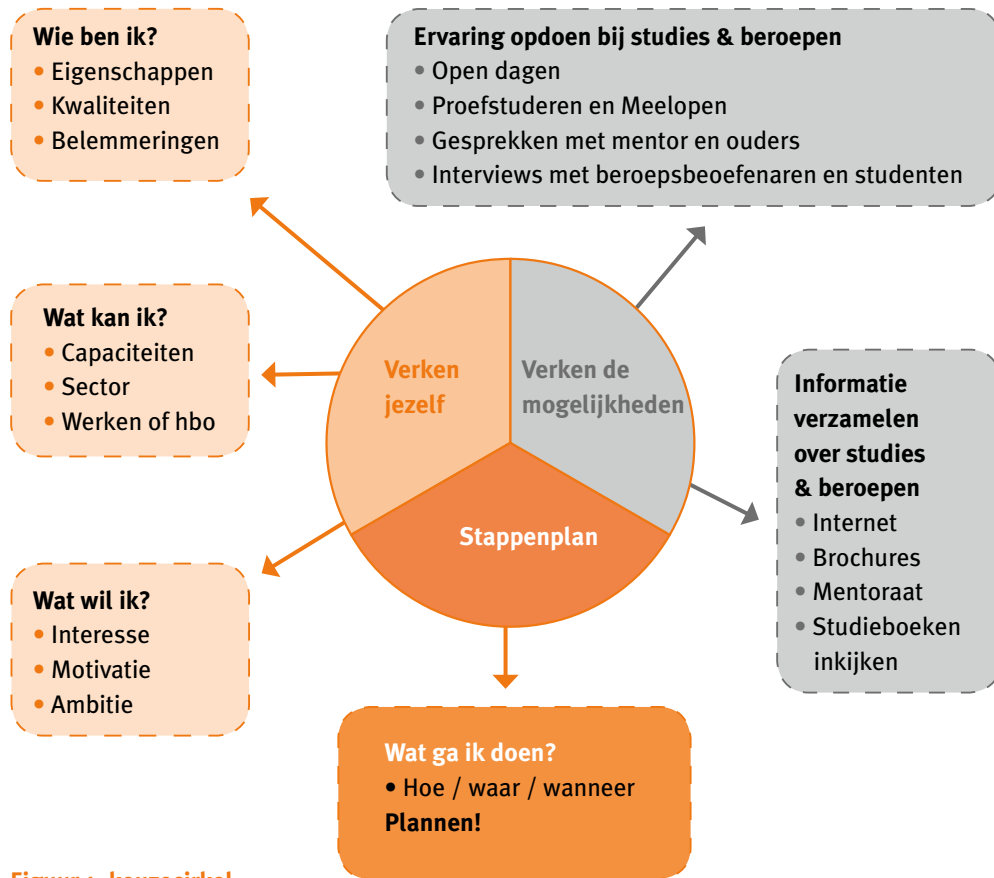
2. **De school biedt een krachtige loopbaangerichte leeromgeving.**

1. **De kiezer heeft een beeld van zichzelf en vult dit aan op basis van ondernomen activiteiten.**

Het mbo zorgt ervoor dat de mbo'er al een aardig beeld heeft van zichzelf, op basis waarvan hij gekozen heeft om door te leren. Dit zelfbeeld vult hij aan met activiteiten om erachter te komen of het hbo, respectievelijk de gekozen hbo-opleiding, inderdaad iets voor hem is. Denk hierbij aan interviews met beroepsbeoefenaren, gesprekken met personen uit het eigen netwerk en het bezoeken van een open dag op het hbo. Deze activiteiten zijn, afhankelijk van de fase in het keuzeprocess, breed oriënterend of meer verdiepend.

2. **De school biedt een krachtige loopbaangerichte leeromgeving.**

De mbo'er onderneemt dus activiteiten om erachter te komen of het hbo iets voor hem is. Op basis van die concrete ervaringen voert de mentor een loopbaangerichte dialoog. Deze dialoog draagt bij tot de verheldering van het zelfbeeld en beroepsbeeld van de mbo'er.

Figuur 1: keuzecirkel

In de bovenstaande keuzecirkel komen de twee pijlers bijeen: links de vragen om een student een beeld van zichzelf te laten krijgen en rechts de activiteiten die hij kan ondernemen om dit beeld te versterken. Het hbo zorgt voor een passend aanbod van activiteiten.

Aan het begin van het voorlaatste jaar van de mbo-opleiding geeft de mentor - in samenwerking met het hbo – voorlichting over hbo, en laat zijn studenten actief onderzoeken of zij willen doorstuderen of werken. Dit proces wordt afgesloten met een gesprek op basis waarvan de student al dan niet besluit te starten met een doorstroommodule mbo-hbo. In het gesprek komen in ieder geval aan de orde: motivatie, kwaliteiten, toekomstverwachtingen.

Voorlichtingsmarkten	Gastlessen	Keuzeles, keuzeworkshop	Studentmentor
Mbo'er (voor)laatste jaar	Mbo'er (voor)laatste jaar	Mbo'er laatste jaar	Mbo'er laatste jaar
Voorlichting over opleidingen, én beroepen, verschillen mbo-hbo, werken of studeren	Verschillen mbo-hbo, werken of studeren, hoe kies je een studie?	Hulp bij kiezen	Hulp bij kiezen

Tabel 2: LOB-activiteiten op het mbo (in samenwerking met het hbo)

Mbo-middag	Open dag	Proefstudeerdag	Meeloopdag
Oriënterend:	Oriënterend:	Verdiepend:	Verdiepend:
Voor mbo'ers in hun voorlaatste jaar:	Voorlichting over opleidingen	hbo zelf ervaren door proefstuderen	Individueel meelopen met een student (lieft met een oud mbo'er)
Is het hbo iets voor mij?	Er zijn speciale activiteiten voor mbo'ers	Georganiseerde groepsactiviteit bij één opleiding met vast programma, na een open dag	tijdens een reguliere lesdag, na een open dag
Mbo'ers worden als aparte doelgroep benaderd	Inzet van hbo'ers met mbo-achtergrond	Het hbo brengt deze mogelijkheid actief onder de aandacht van de studiekeizer	Het hbo brengt deze mogelijkheid actief onder de aandacht van de studiekeizer
Hbo'ers met mbo-achtergrond vertellen over verschillen mbo-hbo			

Tabel 3: LOB-activiteiten op het hbo

BUITENSCHOOLSE LOB-ACTIVITEITEN

Naast activiteiten op het mbo of op het hbo kunnen studenten ook gestimuleerd worden om oriënterende gesprekken te voeren met personen uit het eigen netwerk of met beroepsbeoefenaars uit het werkveld.

oriëntatie

studiekeuze

LOB ACTIVITEITEN NA AANMELDING OP HET HBO

Voorafgaand aan de start van de hbo-opleiding kan het volgen van Summer Courses op het hbo op het gebied van Nederlands, Engels, rekenen, of wiskunde/natuurkunde helpen bij het wegwerken van eventuele deficiënties.

Na aanvang van de hbo-opleiding is het aan te bevelen om doorstromers vanaf een vroeg stadium te vragen: wat valt hen mee, wat valt hen tegen? Door deze ervaringen van mbo-doorstromers te evalueren met de onderwijsteams kunnen er maatregelen worden genomen om in de toekomst nog beter in te spelen op de specifieke behoefte van deze groep studenten.

DOORLOPEND LOOPBAANDOSSIER MBO-HBO

Goed zicht op de eigen capaciteiten en een overtuigende studie- en beroepskeuze vergroten de kans op studiesucces. Een loopbaandossier kan als leidraad dienen voor het keuzeprocess van de mbo'er voor een vervolgopleiding. In het doorlopend loopbaandossier (ook wel doorstroomportfolio genoemd) houdt de mbo'er onder andere bij welke studiekeuze-activiteiten hij heeft ondernomen en welke conclusies hij daaruit trekt. De start hiervan kan een assessment zijn waarin capaciteiten, studiehouding en motivatie worden beoordeeld. Als de student met een hbo-opleiding begint, neemt hij dit dossier mee als basis voor zijn studieloopbaanbegeleiding op het hbo.

Het doorlopend loopbaandossier bevat in ieder geval de volgende onderdelen:

1. Informatie over ondernomen activiteiten t.b.v. beroeps- en studieoriëntatie; de mbo'er toont aan wat hij aan oriëntatie heeft gedaan en overlegt bewijsstukken.
2. Motivatiebrief: op basis van zijn opgedane bevindingen met beroeps- en studieoriëntatieactiviteiten onderbouwt de mbo'er zijn keuze voor een hbo-opleiding.
3. Resultaten doorstroommodule.
4. Cijferlijst en diploma: cijfers van het laatste schooljaar en examens, inclusief verplichte onderdelen Nederlands, Engels en rekenen.

In bijlage 2 is een voorbeeldformulier voor een doorlopend loopbaandossier opgenomen. Dit is gebaseerd op het formulier zoals dat ontwikkeld is in de regionale werkgroep Economie.

Bij werkproces 2: zoekt, selecteert en analyseert informatie t.b.v. (studie)opdracht gaat het om vaardigheden die een rol spelen bij de ontwikkeling van onderzoeksbekwaamheden. Deze spelen een belangrijke rol in het hbo. Minstens zo belangrijk hierbij is de ontwikkeling van een onderzoekende houding. Daarom is het aan te raden om in een doorstroommodule mbo-hbo veel aandacht te besteden aan deze onderzoekende houding en het aanleren van een manier van denken: de mbo'er leert zich af te vragen waarom hij iets doet.

De onderzoeksvaardigheden waar aan gewerkt wordt in een doorstroommodule hoeven nog niet heel complex te zijn, als die houding maar centraal staat. Het is een mooie opbrengst als mbo'ers in doorstroommodule leren hoe zij een vraag kunnen opbreken in deelvragen.

Een generieke opdracht zou kunnen zijn:

Verzamel informatie over drie verschillende opleidingen, selecteer daaruit de aspecten die belangrijk zijn voor jouw studiekeuze, geef aan wat de verschillen zijn tussen de opleidingen en maak duidelijk welke opleiding voor jou het meest geschikt lijkt. Maak hiervan een verslag. Dit wordt, behalve op de taalvaardigheidsaspecten zoals beschreven in hoofdstuk 5, beoordeeld op de volgende onderzoek gerelateerde aspecten:

- Wordt de vraag werkelijk beantwoord?
- Wordt onderscheid gemaakt tussen feiten en meningen?
- Is duidelijk wat van de student zelf is en wat van anderen (bronvermelding hoeft nog niet veel dieper te gaan)

Natuurlijk is het belangrijk dat een student goed kan spellen, maar waar veel studenten op het hbo vooral tegenaan lopen is dat zij geen goed verslag of andere schrijfproducten kunnen opstellen.

Gedurende zijn hbo-studie moet de student veel teksten schrijven, zoals verslagen, artikelen en uiteindelijk een afstudeerproduct. De opdrachten worden steeds complexer en de student krijgt in de loop van zijn studie steeds minder hulp bij het schrijven van de stukken. Zo ontwikkelt hij de taalvaardigheid die nodig is voor een professionele beroepsbeoefenaar.

Van de beginnend hbo'er wordt op het gebied van taal instroomniveau 3F (Meijerink) verwacht. In de loop van zijn hbo-studie ontwikkelt de student zijn taalniveau en tijdens het afstuderen schrijft hij een afstudeerproduct op niveau 4F.

In een doorstroommodule mbo-hbo is aandacht voor taal onontbeerlijk. Om de mbo'ers alvast te trainen om een goed schrijfproduct af te leveren is het van belang dat de betrokken docenten afspreken op welke aspecten schrijfproducten * worden beoordeeld.

Het is handig als mbo- en hbo-docenten met elkaar bespreken hoe in het eerste jaar van de hbo-opleiding aandacht wordt besteed aan de verschillende taalvaardigheden. Wat wordt bijvoorbeeld verwacht aan leesvaardigheid? En hoe laat je dat terugkomen in de module?

* Zie bijlage 3 voor de beoordelingsaspecten voor schrijfproducten

In een doorstroommodule mbo-hbo is het de bedoeling dat mbo'ers hbo-werkwijze en hbo-eisen ervaren. Dat betekent dat in deze module ervoor moet worden gezorgd, dat de verschillen zoals genoemd in de inleiding expliciet aan bod komen. Door bovendien gebruik te maken van materiaal van de hbo-opleiding(en) waarmee wordt samengewerkt, krijgt de mbo'er een nog beter beeld van hoe het op het hbo toegaat. Denk hierbij aan studiehandleidingen met richtlijnen voor onder meer samenwerken en rapporteren.

Hieronder is een voorbeeld uitgewerkt van een doorstroommodule waarin alle werkprocessen uit het format "Vorbereiding op het hbo" aan bod komen.

VOORBEELD OPZET DOORSTROOMMODULE

Oriëntatie op het hbo (44 sbu)	Groepswork in vorm van project, contextgebonden (112 sbu)	Studievaardigheden individueel, contextgebonden (84 sbu)
<p>Waarom wel/niet doorstuderen?</p> <ul style="list-style-type: none"> • verkenning van de mogelijkheden in het hbo o.a. door: • proefstuderen op het hbo • meelopen op hbo • startassessment voor doorstroommodule • ambities verwoorden • reflectie op eigen kwaliteiten <p>Start in voorlaatste jaar (bijv. in mentoruren)</p> <p>Uitkomst vastleggen in mbo-hbo loopbaandossier</p> <p>Samenvattend: werkproces 1.1: oriënteert zich op hbo-opleidingen en -beroepen werkproces 1.4: reflecteert op gedrag en resultaten</p>	<ul style="list-style-type: none"> • plan van aanpak maken • samenwerken en overleggen • plannen en organiseren • analyseren • rapporteren <p>Hbo-werkwijze ervaren (zelfstandigheid, hoog tempo, hbo-eisen, o.m. aan taalvaardigheid)</p> <p>Samenvattend: werkproces 1.2: zoekt, selecteert en analyseert informatie t.b.v. (studie) opdracht</p> <p>werkproces 1.3: werkt samen in projectgroepen</p>	<p>Nadruk op begrijpend lezen en schrijfvaardigheid gekoppeld aan onderzoeksvaardigheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderzoeksvraag opdelen in subvragen • bronnen onderzoeken • rapporteren <p>Samenvattend: werkproces 1.2: zoekt, selecteert en analyseert informatie t.b.v. (studie)opdracht</p> <p>werkproces 1.4: reflecteert op gedrag en resultaten</p>

PROJECTONDERWERPEN

In plaats van een nieuw project te schrijven, kan ook een beproefd mbo-project worden omgevormd tot een doorstroomproject. Dat kan bijvoorbeeld door meer theorie toe te voegen en het tempo te verhogen. Hierdoor herkent de student de structuur van de opdracht, terwijl tegelijkertijd de verschillen duidelijk worden.

VOORBEELD VAN EEN SECTORALE INVULLING

Een mbo-verpleegkundestudent neemt in het kader van de doorstroommodule de volgende opleidingen onder de loep: hbo-verpleegkunde, fysiotherapie, OK-assistent. Bij de inhoudelijke opdracht komen anatomie en fysiologie aan de orde. De student ervaart het hbo-niveau van de opdracht, het studiemateriaal etc. Een belangrijke vaardigheid voor deze opleidingen is klinisch redeneren. Die wordt in de doorstroommodule verweven.

Voor hbo-opleidingen waar Engels en/of wiskunde een essentiële rol spelen zorgen de ontwikkelaars ervoor dat deze vakken onderdeel uitmaken van de doorstroommodule.

7. BEOORDELING VAN EEN GENERIEKE DOORSTROOMMODULE

In het beroepsonderwijs is er een grote variatie in beoordelingssystematiek. Er zijn grote verschillen tussen het mbo en het hbo, per sector en per instelling. Er bestaat dus niet maar één manier. In dit hoofdstuk geven we een aantal handvatten, zowel wat betreft inhoud als vorm, waarmee ontwikkelaars van doorstroommodules uit mbo en hbo samen aan de slag kunnen.

Als eerste is er in paragraaf 7.1 voor alle werkprocessen een uitgewerkt model gemaakt met het gewenste resultaat, de op te leveren producten of verrichtingen en prestatie-indicatoren. Vervolgens staan in paragraaf 7.2 verschillende scenario's voor de ontwikkeling van een beoordelingsmodel.

7.1 EEN UITWERKING VAN DE WERKPROCESSEN IN PRESTATIE-INDICATOREN

De vier werkprocessen uit het Keuzedeel voorbereiding op het hbo zijn uitgewerkt met:

- het gewenste resultaat
- de op te leveren producten of verrichtingen
- de prestatie-indicatoren

Om de kwaliteit van de doorstroommodules te borgen, is het van belang dat deze vier werkprocessen aan bod komen in zowel formatieve als summatieve beoordelingen. De generieke prestatie-indicatoren kunnen, zoals gezegd, aangevuld worden met sectorspecifieke componenten.

Bij bestaande projecten kunnen deze schema's dienen als checklist om te bekijken of alle criteria worden getoetst.

WERKPROCES 1

Kerntaak: Treft voorbereidingen voor het volgen van een hbo-opleiding	
Werkproces 1: Oriënteert zich op hbo-opleidingen en beroepen	
Gewenst resultaat	De student heeft een goed onderbouwde keuze gemaakt voor een vervolgstap in zijn (school-)loopbaan en heeft dit duidelijk gepresenteerd.
Op te leveren producten	Presentatie in enigerlei vorm (plakboek, slideshow, website, verslag, brochure, poster, filmpje,)
Prestatie-indicator: de student...	
... heeft zich een beeld gevormd van beroepen waarvoor hbo-niveau vereist is en de bijbehorende beroepsperspectieven	
... heeft gekeken welke opleidingen in aanmerking komen om te gaan volgen	
... heeft de verschillen onderzocht tussen zijn mbo-opleiding en de beoogde hbo-opleiding, wat betreft verwachtingen t.a.v. kennis, vaardigheden en gedrag	
... heeft de verschillen onderzocht tussen zijn mbo-opleiding en de beoogde hbo-opleiding, wat betreft loopbaanperspectieven	
... heeft verschillende activiteiten ondernomen om te achterhalen of een hbo-opleiding en beroep bij hem past en voor hem haalbaar is (zoals gesprekken voeren, informeren naar instroomeisen, voorlichtingsbijeenkomsten volgen)	
... heeft een keuze gemaakt voor een vervolgstap in zijn (school-)loopbaan, heeft deze keuze onderbouwd met resultaten van zijn onderzoek	
... heeft zijn keuze en de onderbouwing daarvan duidelijk gepresenteerd	
... toont vertrouwen in en verantwoordelijkheid voor zijn eigen keuze	

WERKPROCES 2

Kerntaak: Treft voorbereidingen voor het volgen van een hbo-opleiding	
Werkproces 2: Zoekt, selecteert en analyseert informatie t.b.v. een (studie-) opdracht	
Gewenst resultaat	De gehanteerde informatiebronnen, de analyse en de weergave van de informatie zijn voldoende om in verschillende situaties juiste en betrouwbare informatie te verstrekken.
Op te leveren producten	☐ Bronnenonderzoek ☐ Verslag en resultaten van eigen onderzoek ☐ Schriftelijke samenvatting van gevonden relevante en juiste informatie ☐ Eigen reactie ☐ Presentatie ☐ ...
Prestatie-indicator: de student...	
... heeft de opdracht bestudeerd en relevante vragen gesteld om na te gaan welke informatie nodig is	
... is nagegaan waar hij de benodigde informatie kan vinden	
... heeft diverse bronnen vergeleken en relevante informatie verzameld	
... heeft zelf onderzoek gedaan om informatie te verzamelen en van dit onderzoek een verslag gemaakt met daarin de onderzoeksmethode en de gevonden resultaten	
... heeft alle verzamelde informatie bestudeerd en geordend, en beoordeeld op basis van relevantie, betrouwbaarheid en juistheid	
... heeft de informatie schriftelijk kort en bondig samengevat in correct Nederlands	
... heeft een reactie geformuleerd in het kader van de opdracht en daarbij zijn bronnen vermeld op correcte wijze	
... heeft zijn reactie gebruikt als onderbouwing van argumenten in discussies en presentaties	

WERKPROCES 3

Kerntaak: Treft voorbereidingen voor het volgen van een hbo-opleiding	
Werkproces 3: Werkt samen in projectgroepen	
Gewenst resultaat	De student heeft effectief samengewerkt in een projectgroep; het eindproduct/ resultaat van de opdracht voldoet aan de gestelde eisen.
Op te leveren producten	☐ Gezamenlijk eindproduct/resultaat ☐ Individueel verslag over het samenwerkingsproces en de eigen rol hierin van de student
Prestatie-indicator: de student...	
... heeft bereidheid tot samenwerken getoond	
... heeft afspraken gemaakt met de projectgroep over de uitvoering van de opdracht: doelen, taakverdeling, stappenplan met deadlines, wijze van opleveren en presenteren	
... heeft in de projectgroep actief deelgenomen aan de bespreking van de voortgang en bijgedragen aan het oplossen van problemen	
... heeft in zijn eigen werk en verantwoordelijkheden het groepswerk als uitgangspunt genomen	
... heeft ingespeeld op kansen en bedreigingen, en creativiteit met realiteitszin gecombineerd	
... heeft feedback gegeven en feedback ontvangen op gedrag en (tussen-)resultaten	
... heeft zich gehouden aan de gemaakte afspraken	
... heeft tussentijds het resultaat getoetst aan de gestelde eisen	
... heeft (zijn aandeel in) het groepswerk opgeleverd volgens de afspraken	
... heeft bij de afronding (zijn aandeel in) het groepswerk gepresenteerd	

WERKPROCES 4

Kerntaak: Treft voorbereidingen voor het volgen van een hbo-opleiding	
Werkproces 4: Reflecteert op gedrag en resultaten	
Gewenst resultaat	Een goed onderbouwd beeld van de eigen kwaliteiten, capaciteiten, ambities en/ of verbeterpunten.
Op te leveren producten	Persoonlijk ontwikkelingsplan (POP)
Prestatie-indicator: de student...	
... heeft aangetoond dat hij zich bewust is van zijn rol in en verantwoordelijkheid voor zijn eigen ontwikkeling	
... is kritisch naar zichzelf en heeft realistische ambities geformuleerd	
... heeft feedback gevraagd, onder andere in begeleidingsgesprekken	
... heeft conclusies getrokken uit zijn eigen oriëntatie-onderzoek en uit (zelf-)tests	
... heeft gereflecteerd op zijn eigen kwaliteiten en ambities met betrekking tot een vervolgstudie in het hbo	
... heeft vervolgstappen geformuleerd voor het sturen van de eigen ontwikkeling/(studie-)loopbaan	

7.2 DE KEUZE VOOR EEN PASSEND BEOORDELINGSMODEL

UITGANGSPUNTEN VOOR EEN GOED BEOORDELINGSMODEL

- Maakt groei zichtbaar: kan gebruikt worden voor o-meting, tussenmeting en eindbeoordeling.
- Kan door mbo en hbo ingevuld worden: Uitgangspunt is dat ook bij de beoordeling zowel een mbo- als een hbo-docent is betrokken. Door samenwerking van docenten uit de twee onderwijssectoren komen de verschillen tussen mbo en hbo op organische wijze aan de orde.
- Maakt het mogelijk formatieve feedback te geven.
- Faciliteert het inhoudelijke gesprek, zonder dat studenten in een hokje worden geplaatst.
- Meetlat: mbo- en hbo-docenten maken afspraken over de cesuur; wanneer haalt de student de doorstroommodule.
- Het hbo-instapniveau wordt duidelijk omschreven. Dat is nu vaak nog niet het geval; het verwachte hbo-instapniveau blijkt vaak hoger te zijn dan het uitstroomniveau van het mbo.

SCENARIO 1: EEN GROEIMODEL

In een groeimodel worden op basis van de competenties beschrijvingen gemaakt van de uitersten van de schalen, zie tabel 2. De laatste kolom komt overeen met de beschrijvingen van de 'prestatie-indicatoren'. In de eerste kolom staat een omvorming van deze prestatie-indicator.

Doel van deze manier van werken is dat je een meetlat maakt. De student en mbo-hbo-docenten kunnen aangeven waar in hun optiek de student staat.

Het verdient aanbeveling om hierbij te werken met een even puntschaal, zodat er positie gekozen moet worden. Daar kan men vervolgens het gesprek over aangaan met de mbo'er: 'Wat kun je nog doen om naar de volgende stap te komen?'

Zeker als er gewerkt wordt met een nul-, tussen- en eindmeting kan dit groeimodel dit op een relatief eenvoudige manier ondersteunen.

Competentie: Organiserend vermogen

Is in beperkte mate in staat zelfstandig een werkplanning te maken en uit te voeren	1	2	3	4	Is in staat zelfstandig een werkplanning te maken en uit te voeren
---	---	---	---	---	--

SCENARIO 2: RUBRICS

Een andere manier van werken is dat je als mbo en hbo samen de prestatie-indicatoren uitwerkt in een matrix met tussenniveaus (portretten). Een dergelijke matrix wordt rubrics genoemd. Rubrics zijn een goede manier van werken omdat ze kunnen voorzien in bovengenoemde uitgangspunten.

Het ontwikkelen van rubrics is een bewerkelijk proces, want behalve een omschrijving van het begin- en eindgedrag moeten er omschrijvingen voor de tussenniveaus gemaakt worden: welk gedrag past daarbij?

Deze investering levert echter wel tijd op gedurende het beoordelen zelf en draagt bij aan de objectiviteit van de beoordeling.

Competentie: effectief gebruik van een gegeven tekst

Level 1: onvoldoende	Level 2: voldoende	Level 3: ruim voldoende	Level 4: goed
Je verwijst summier naar de teksten in de bronnen of er worden citaten aangehaald. Niet blijkt in welke verbanden deze tekstdelen een rol spelen	Je geeft veel verwijzingen naar feiten uit de tekst	Op hoofdpunten geef je de juiste verwijzingen maar in de details worden nog kansen gemist	Je geeft citaten en verwijzingen naar de juiste tekstdelen uit het boek bij het betoog of de argumentatie

EEN STAPPENPLAN VOOR AFSPRAKEN OVER BEOORDELING DOOR MBO EN HBO

Hoe nu te werk te gaan:

Stap 1	Stel het niveau van een beginnend hbo-student vast
Stap 2	Maak de prestatie-indicatoren contextspecifiek
Stap 3	Neem een besluit over de manier waarop groei in kaart kan worden gebracht, m.a.w. kies een beoordelingsmodel (groeimodel of rubrics)
Stap 4	Stel vast hoe mbo en hbo samen tot een beoordeling kunnen komen, dus wat wordt de beoordelingsprocedure. Denk hierbij o.m. aan eventuele o-metingen, de plek van formatieve toetsing, beschrijving van de rollen van de beoordelaars

BEOORDELINGSMATRIX

In het schema op de volgende pagina zijn de prestatie-indicatoren gerangschikt als rubrics. Door de volgorde van 'beginniveau' naar 'streefniveau' hebben studenten en beoordelaars een beeld van de opeenvolgende stappen in het proces dat tijdens de doorstroommodule wordt doorlopen. Door het markeren van het door de student getoonde gedrag, ontstaat een profiel. Dit is de basis voor een advies over doorstuderen.

Werkproces	Beginniveau			Streefniveau
	Besef van wat wordt gevraagd	Oriënteren	Specificeren	Eigen maken
Oriëntatie op vervolgopleidingen	De student heeft zich een beeld gevormd van beroepen waarvoor hbo-niveau vereist is en van de bijbehorende beroepsperspectieven. Hij heeft gekeken welke opleidingen in aanmerking komen om te gaan volgen.	De student heeft verschillen onderzocht tussen zijn mbo-opleiding en de beoogde hbo-opleiding, wat betreft verwachtingen t.a.v. kennis, vaardigheden en gedrag, en wat betreft loopbaanperspectieven.	De student heeft verschillende activiteiten ondernomen om te achterhalen of een hbo-opleiding en -beroep bij hem past en voor hem haalbaar is (zoals gesprekken voeren, informeren naar instroomeisen, voorlichtingsbijeenkomsten volgen). Hij heeft drie mogelijke vervolgopleidingen met elkaar vergeleken.	De student heeft een goed onderbouwde keuze gemaakt voor een vervolgstap in zijn (studie-) loopbaan, en deze helder gepresenteerd. De onderbouwing is gebaseerd op de resultaten van zijn onderzoek. Uit de presentatie blijkt dat de student vertrouwen heeft in en verantwoordelijkheid neemt voor zijn eigen keuze.
Onderzoeksvaardigheden	De student krijgt een onderzoeksvraag en begrijpt dat van hem wordt verwacht dat hij deze op een systematische manier 'evidence-based' beantwoordt.	De student heeft de onderzoeksvraag opgeknipt in deelvragen. Hij heeft informatie verzameld die relevant is om de deelvragen te kunnen beantwoorden.	De student heeft gevonden informatie geanalyseerd en geordend, en heeft daarbij onderscheid gemaakt tussen feiten en meningen. Hij heeft een eigen standpunt ingenomen t.a.v. de gevonden informatie.	De student heeft in een kort en bondig rapport de onderzoeksvraag beantwoord, en heeft bij de onderbouwing van het antwoord duidelijk aangegeven waar hij feiten en meningen heeft gevonden, hoe hij verschillende meningen heeft gewogen en welke conclusies hij hieruit heeft getrokken.
Informatie verwerken	De student heeft de opdracht bestudeerd en relevante vragen gesteld om na te gaan welke informatie nodig is. Hij is nagegaan waar hij de benodigde informatie kan vinden.	De student heeft diverse bronnen vergeleken en relevante informatie verzameld. Hij heeft ook zelf onderzoek gedaan om informatie te verzamelen, en van dit onderzoek een verslag gemaakt met daarin de onderzoeksmethode en de gevonden resultaten.	De student heeft alle verzamelde informatie bestudeerd en geordend, en beoordeeld op basis van relevantie, betrouwbaarheid en juistheid. Hij heeft de informatie schriftelijk samengevat in correct Nederlands, kort en bondig.	De student heeft een reactie geformuleerd in het kader van de opdracht en daarbij zijn bronnen vermeld op correcte wijze. Hij heeft zijn reactie gebruikt als onderbouwing van argumenten in discussies en presentaties.
Samenwerken in een projectgroep	De student heeft bereidheid tot samenwerking getoond. Hij heeft afspraken gemaakt met zijn projectgroep over de uitvoering van de opdracht, doelen, taakverdeling, stappenplan met deadlines, wijze van opleveren en presenteren.	De student heeft feedback gegeven en feedback ontvangen op gedrag en (tussen-) resultaten. Hij heeft zich gehouden aan gemaakte afspraken, en tussentijds het resultaat getoetst aan de gestelde eisen.	De student heeft in de projectgroep actief deelgenomen aan de bespreking van de voortgang, en bijgedragen aan het oplossen van problemen. Hij heeft in zijn eigen werk en verantwoordelijkheden het groepswerk als uitgangspunt genomen.	De student heeft verantwoordelijkheid genomen voor het groepswerk, en heeft eraan bijgedragen dat het is opgeleverd volgens de afspraken. Hij heeft bij de afronding een bijdrage geleverd aan de gezamenlijke presentatie.
Reflecteren op gedrag en resultaten	De student is zich bewust van zijn rol in en verantwoordelijkheid voor zijn eigen ontwikkeling. Hij is kritisch naar zichzelf en heeft realistische ambities verwoord.	De student is zich bewust van zijn rol in en verantwoordelijkheid voor zijn eigen ontwikkeling. Hij is kritisch naar zichzelf en heeft realistische ambities verwoord.	De student heeft feedback gevraagd, onder andere in begeleidingsgesprekken.	De student heeft vervolgstappen geformuleerd voor het sturen van de eigen ontwikkeling/ (studie-) loopbaan.

Doorstroommodule	Onderdeel van een studieprogramma dat gericht is op doorstroom naar een vervolgopleiding.
Generiek	Op alle opleidingen van toepassing.
(Sector-) specifiek	Van toepassing op één opleiding of een sector.
Keuzedeel	Onderdeel van alle mbo-opleidingen vanaf schooljaar 2016/2017, waarin studenten hun opleiding verbreden of verdiepen. Een keuzedeel omvat 240 studiebelastingsuren of een veelvoud daarvan.
Vrije ruimte	Een ruimte ter grootte van 20% van de studiebelastingsuren in het curriculum van een mbo-opleiding, die naar inzicht van de instelling wordt ingevuld. De vrije ruimte verdwijnt vanaf 2016/2017, als de keuzedelen worden ingevoerd.
Kerntaak	Mbo-opleidingen zijn beschreven in kwalificatiedossiers. In een kwalificatiedossier worden de kerntaken gedefinieerd die bij een beroep horen.
Werkproces	Kerntaken zijn verdeeld in werkprocessen: handelingen die binnen een beroep worden uitgevoerd.
Prestatie-indicator	Voor elk werkproces zijn prestatie-indicatoren beschreven, die aangeven waaraan een beginnend beroepsbeoefenaar moet voldoen.
Studiekeuzecheck	Hbo-instellingen toetsen na inschrijving, maar vóór de definitieve plaatsing van studenten of deze de juiste studiekeuze hebben gemaakt en geven de studenten een studiekeuzeadvies.
LOB	Loopbaanoriëntatie en –begeleiding.
Rubrics	Systeem waarin de verschillende ontwikkelingsfasen van studenten tijdens een opleiding staan beschreven, dat dient om groei te monitoren en een richtlijn te geven voor volgende stappen.

Beroepsonderwijs & Bedrijfsleven (2014) Keuzedeel Voorbereiding hbo, ontwikkeld door Kenwerk, Fundeon en KCH i.s.m. met andere kenniscentra

Bonset, H. & De Vries, H. (2009) Talige startcompetenties voor het hoger onderwijs, Enschede, Stichting leerplanontwikkeling (SLO)
<http://www.slo.nl/organisatie/recentepublicaties/00081/>

Europees Referentiekader talen
<http://www.erk.nl/docent/niveaubeschrijvingen/>

Kuijpers, M., Meijers, F. & Bakker, J. (2006). Krachtige loopbaangerichte leeromgevingen in het (v)mbo: hoe werkt het? Driebergen: Het Platform BeroepsOnderwijs

Meijers, F., Kuijpers, M. & Bakker, J. (2006). Over leerloopbanen en loopbaanleren. Loopbaancompetenties in het (v)mbo. Driebergen: Het Platform BeroepsOnderwijs

Ministerie OC&W
<http://www.taalenrekenen.nl/referentiekader/niveauopbouw/>

Regionaal Netwerk mbo-hbo Noord-Holland - Flevoland (februari 2014)
 Regionaal convenant mbo-hbo Noord-Holland - Flevoland
<http://edumob.nl/wp-content/uploads/2014/02/regionaal-convenant-mbo-hbo-4-februari-2014.pdf>

Sluiter, C. (2013) Selectie bij overgangen in het onderwijs.
 Een beknopte literatuurstudie
<https://www.onderwijsraad.nl/upload/documents/publicaties/volledig/Studie-Selectie-bij-overgangen-in-het-onderwijs-een-beknopte-literatuurstudie.pdf>

Regionale werkgroep mbo-hbo economie Noord-Holland - Flevoland (2012)
 Regionaal doorlopend loopbaandossier mbo-hbo

P. (Peter) van der Blom
onderwijskundig beleidsmedewerker Mediacollege Amsterdam

I. (Ilona) Bonnema
(projectleider) beleidsmedewerker mbo-hbo Hogeschool van Amsterdam

J. (Jobartha) van Metelen
senior beleidsadviseur Bestuursdienst – Cluster organisatie besturing
ROC van Amsterdam – ROC van Flevoland

C. (Kees) Post
projectmanager mbo-hbo DEM Hogeschool van Amsterdam - voorzitter werkgroep
Economie regionaal netwerk Noord-Holland - Flevoland

M.E. (Marieke) Veltman
senior adviseur onderwijs Windesheim Flevoland

Gegevens leerling	
Naam	
Adres	
Postcode/Woonplaats	
Telefoonnummer	
E-mailadres	
Schoolgegevens	
Naam school	
Adres	
Postcode/Woonplaats	
Naam opleiding	

Beroeps- en studieoriëntatie

Kruis hier aan aan welke activiteiten je hebt meegedaan. Voeg bewijzen bij.

- Oriëntatiedag voor mbo'ers op het hbo
- Markt over studie en beroep
- Open dag
- Meeloopdag
- Interview met beroepsbeoefenaar op hbo-niveau
- Overig, nl.:

Motivatiefbrief

Hierin schrijf je wat je van deze activiteiten hebt geleerd en waarom je nu gekozen hebt voor deze hbo-opleiding

Cijferlijst laatste jaar en diploma

- Cijfers verplichte onderdelen (Nederlands, Rekenen, Engels)
- Kopie diploma
- Resultaten doorstroommodule

Extra informatie

- Dyslexie
- Andere functiebeperking, namelijk...

Beoordelingsaspecten***Afstemming op doel**

- Het tekstdoel van het product (bijv. adviseren, informeren, overtuigen) is in lijn met de tekstsoort en wordt voldoende duidelijk.
- Het taalgebruik past bij het doel (bijv. neutraal, wervend).
- De opbouw van het product is afgestemd op de tekstsoort.

Afstemming op publiek

- Het taalgebruik is afgestemd op het publiek (bijv. formeel/informeel, populair/zakelijk).

Samenhang

- De gedachtelijn is logisch en bevat hooguit een enkele kronkel, die niet hinderlijk is voor het begrip van de tekst.
- Tekstrelaties zijn duidelijk gemaakt m.b.v. bijv. voegwoorden, verbindingswoorden en verwijswwoorden.

Woordgebruik en woordenschat

- Het woordgebruik is gevarieerd; storende herhalingen zijn zeldzaam en niet hinderlijk.
- De woordkeuze is correct; een enkele fout kan nog voorkomen.

Spelling en grammatica

- De spellingsregels zijn correct toegepast; een enkele fout kan nog voorkomen.
- De grammaticaregels zijn correct toegepast; een enkele fout in langere, samengestelde zinnen kan nog voorkomen. De fouten die voorkomen zijn niet hinderlijk voor het begrip van de tekst.

Leesbaarheid

- Er zijn witregels, alinea's en eventueel kopjes gebruikt, die bijdragen aan de leesbaarheid van de tekst.
- Leestekens zijn correct gebruikt; een enkele fout kan nog voorkomen.

December 2014